

Martin Jurašek

Terénna práca- streetwork ako edukačná forma sociálnej práce

Streetwork – definícia pojmu

Streetwork môžeme definovať ako metódu sociálnej práce, ktorá sa zaoberá rizikovými skupinami klientov, ktorých životný štýl je priamo spojený s pouličným životom. Jej výhodou je, že klienti sú kontaktovaní vo svojom prirodzenom prostredí [Oláh, Schavel, 2006].

V dôsledku demokratizácie našej spoločnosti začali byť viditeľní ľudia žijúci na okraji spoločnosti, ktorí sa nechcú alebo ani z osobnostných dôvodov nemôžu prispôbiť režimu inštitúcie, a preto sa vyhýbajú jej pomoci. Nízkoprahovosť znamená pre klienta najľahšiu možnú dostupnosť, bez nevyhnutnosti preukazovať sa osobnými dokladmi alebo odporúčaniami inštitúcií, bez nutnosti prispôbovať sa nejakému terapeutickému plánu, či štruktúrovanému programu alebo časovému harmonogramu. [Klenovský, 2006].

Streetwork je anglické slovo, ktoré v presnom preklade znamená prácu na ulici. Ulicou nie je v tomto prípade myslená pozemná komunikácia v pravom slova zmysle, ale akékoľvek otvorené prostredie, a to nezastrešené i zastrešené. Streetwork je definovaný nie len spôsobom práce, ale tiež cieľovou skupinou, o ktorú sa zaujíma. Ak definujeme metódu streetwork, hovoríme o aktívnej vyhľadávacej, sprevádzajúcej a mobilnej sociálnej

práci, ktorá zahrňuje nízkoprahovú ponuku sociálnej pomoci, určenú nositeľom sociálno – patologického správania a osobám žijúcim rizikovým spôsobom, u ktorých je predpoklad, že sociálnu pomoc potrebujú a samy ju nevyhľadajú. Tieto osoby (klienti), neboli užívatelia sociálnych služieb, sú kontaktovaní vo svojom časopriestore, to znamená v dobe a miestach, kedy a kde sa zvyčajne zdržiavajú, spontánne sa schádzajú a trávia svoj voľný čas, už na spomínanej ulici, v reštauráciách, rockových kluboch, herniach, na futbalových štadiónoch, v opustených domoch, v skladoch, parkoch, na diskotékach. Streetwork je založený predovšetkým na dôvere, ktorá by mohla byť narušená keby sociálny pracovník hneď pri prvom kontakte zisťoval totožnosť klienta. [Bednářová, Pelech, 2003].

Pojem streetwork môžeme preložiť ako pouličnú terénnu prácu. Pojem terénna práca, (s ktorým sa zamieňa) je oveľa širší a má tradíciu už v sociálnej práci v bývalom režime. Streetwork je metóda zaradená do terénnej sociálnej práce a niektorými autormi nie je považovaná za oficiálnu metódu. Prvé aktivity, označované ako streetwork sa objavili už na začiatku 20. storočia. Počas zlej hospodárskej a sociálnej situácii vznikli chudobné štvrte – getá, prístahovateľské kolónie. Zistilo sa, že u týchto ľudí sa nedá použiť bežná sociálna práca, neboli ochotní prísť z rôznych dôvodov do sociálnej inštitúcie, ktorá poskytovala pomoc. Tu niekde začína dnešná podoba streetworku tak, ako ho poznáme dnes. [Oláh, Schavel, 2006].

Práca na ulici sa zaoberá skupinami na okraji spoločnosti, ktorých počet v posledných rokoch narastá. Napriek tomu bývajú tieto okrajové skupiny mimo zorného uhla verejnosti a poškodenie ich členov je málokedy registrované. V lepšom prípade sú jednotlivé osudy sledované cez médiá, niekedy len ako atraktívna téma. [Matoušek et al., 2003].

Cieľovou skupinou streetworku je :

- neorganizovaná mládež – ktorá dáva prednosť neformálnym voľnočasovým aktivitám na verejných priestranstvách, skupinám spadajúcim pod mládežnícke subkultúry (hnutia Skinheads, Punk, sprejeri)

- ohrozená mládež (skupiny mládeže vykazujúce rizikové prvky v správaní – záškoláctvo, absencia kvalitného rodinného prostredia alebo úniky z neho, konzumácia alkoholu alebo iných návykových látok pred dovŕšením 18 rokov, páchanie priestupkov a začiatky trestnej činnosti).

Obe skupiny klientov sa vyskytujú pospolu v praxi a nemožno medzi nimi stanoviť presnú deliacu hranicu. Prežívajú nepriaznivé životné situácie, s ktorými sa nemôžu adekvátne vyrovnáť vo svojom rodinnom prostredí, a preto potrebujú pomoc zvonku.

- skrytá populácia narkomanov, prostitútok či prostitútov, bezdomovcov. [Klenovský, 2006].

Prácu v streetworku môžeme rozdeliť na tri nasledujúce formy:

- priama práca,
- nepriama práca,
- práca presahujúca.

Priama práca - je konkrétna činnosť vykonávaná s cieľovými skupinami (klientmi) v teréne alebo zariadení. Obsahuje vlastnú prácu na ulici, skupinovú aj individuálnu prácu v teréne aj v nízkoprahovom zariadení. [Bednářová, Pelech, 2003].

Nízkoprahové zariadenia - v našom ponímaní ide o zariadenie dostupné všetkým klientom bez nutnosti sa objednávať, registrovať sa (udávať vlastnú totožnosť), alebo pravidelne sa zúčastňovať štruktúrovaných aktivít. Podmienky, ktoré si nízkoprahové zariadenie stanovuje, musia klientom umožniť účasť na programoch centra. V našich podmienkach sú nízkoprahové zariadenia len ojedinelé, najčastejšie sa vyskytujú vo forme centier pre deti a mládež v sociálne vylúčených lokalitách. Existuje nízkoprahové centrum pre užívateľov návykových látok a nízkoprahový klub pre ľudí pracujúcich v sex – biznise. Existujú snahy o vytvorenie nízkoprahových centier pre ľudí bez domova a pre obyvateľov vylúčených komunit. [Návrh štandardov terénnej sociálnej práce v obci s osobitným zreteľom na prácu s vylúčenými komunitami, 2007].

Nepriama práca – obsahuje typy činností potrebné pre prácu s cieľovými skupinami ako je vypracovanie koncepcie a projektov, potrebná administratíva, jednania s inštitúciami, prezentácia a medializácia práce na verejnosti. [Matoušek et al., 2003].

Pomer priamej a nepriamej práce z hľadiska časového by mal byť v individuálnom prípade vyvážený. U začínajúcich pracovníkoch je však podiel priamej práce s klientom väčší. S profesionálnym rozvojom a dĺžkou praxe rastie potreby nepriamej práce, nikdy by však nemala výrazne prevažovať, pretože to by bolo v rozpore so zmyslom terénnej sociálnej práce. Práca presahujúca alebo zmiešaná v sebe zahrňuje obidve predchádzajúce formy. Pomocou tejto práce sú riešené konkrétne problémy, vyplývajúce z priebehu priamej práce s cieľovými skupinami. Zahrňuje metodické vedenie, špecifické profesionálne vzdelávanie, supervíziu a intervíziu. Jej prostredníctvom sa hľadajú nové efektívne formy, prístupy a metódy práce za pomoci metodických pracovníkov, supervízorov a kolegov z odboru. [Bednářová, Pelech, 2003].

Terénna sociálna práca hrá dôležitú úlohu pri riešení rôznych sociálno - patologických javov. Pri tejto práci sa stretávame s problémami rôznych jednotlivcov a skupín.

Terénna práca s marginalizovanými skupinami

Za skupinu považujeme tri a viac osôb, ktoré spájajú špecifické skupinové normy, vzťahy a komunikácia medzi členmi, ciele a vedomosť príslušnosti k skupine. [Bednářová, Pelech, 2003].

Práca na ulici sa zaoberá skupinami na okraji spoločnosti, ktorých počet v posledných rokoch narastá. Napriek tomu bývajú tieto okrajové skupiny mimo zorného uhla verejnosti a poškodenie ich členov je málokedy registrované. V lepšom prípade sú jednotlivé osudy sledované cez médiá, niekedy len ako atraktívna téma. [Matoušek et al., 2003].

Terénna práca s drogovými závislými

Droga je látka, substancia [prirodzená alebo umelá], ktorá po vpravení do ľudského organizmu [akýmkoľvek spôsobom] pôsobí priamo alebo nepriamo na centrálny nervový systém a môže vyvolať zmenu jednej alebo viacerých telesných funkcií, rýchly a výrazný účinok má aj na psychiku. Zmeny v somatickej [telesnej] a psychickej oblasti môžu byť v zmysle povzbudenie alebo naopak utlmenie. Za určitých okolností môže droga vyvolať chorobný stav – závislosť [psychickú alebo fyzickú]. [Končeková, 2005].

Každá kultúra má svoju drogu a ľudia majú potrebu sa nejak uvoľniť, či už si dám dve deci vína, alebo si zafajčím hašiš, je to lákavé. Uvoľniť sa drogou patrí k ľudskej psychike, dokonca aj zo sveta zvierat sa vie, že sa naučia chodiť na miesta, kde sa prírodne vytvára alkohol. [Sociální práce, 2007].

Užívanie drog nadobudlo hrozivé rozmery, ich užívatelia sú čoraz mladší. Užívateľmi drog sú často nevyrovnaní, neistí ľudia, ktorí majú komunikačné ťažkosti a chýba im istá dávka zdravého sebavedomia. Príčiny, prečo sa niekto utieka k droge a tým sa od nej stáva závislým, sú rôznorodé. Dôvodom môžu byť narušené rodinné alebo medzil'udské vzťahy, zvýšené nároky na výkon a obava zo zlyhania v škole, v zamestnaní, nezamestnanosť, stres, nuda, jednotvárnosť všedného dňa a rastúci pocit osamelosti, chýbanie rodinného zázemia. U mladistvých sú spúšťacími mechanizmami aj ťažkosti so spoznávaním vlastného ja a konflikty s rodičmi. [Schneiderová, Erb, 2003].

Drogy sa dostávajú do organizmu viacerými cestami. Najčastejšie sa drogy dostávajú do ľudského tela inhaláciou [vdychovaním a čuchaním], rezorpciou cez sliznicu [ústnej dutiny alebo zažívacieho traktu, cez sliznicu pošvy, konečníka, nosa], ale aj cez neporušenú ľudskú kožu a parenterálne [najčastejšie injekčnou striekačkou do svalu, do žily, podkožne]. Vzhľadom na vysokú spoločenskú nebezpečnosť konzumácie drog je v Slovenskej

republike boj s drogovou scénou zakotvený v trestnom zákone. [Tokárová et al., 2003].

Užívatelia drog sa stretávajú na verejných miestach, ako sú určité námestia a ulice, stanice mestskej dopravy, nádražia, reštaurácie, kaviarne, kluby, diskotéky, herne. Vyskytujú sa aj v prostredí škôl, učňovských zariadeniach, domovoch mládeže. Niektorí užívatelia sa zhromažďujú tiež v neobývaných domoch, na stavbách a v bytoch. Typicky sa terénna sociálna práca zameriava na mladých užívateľov, ktorí si drogy aplikujú vnútrožilne a nemajú prístup k iným službám. Pracovník vychádza cieľovej skupine doslova v ústrety. Podstupuje riziko neprijatia, či dokonca napadnutia zo strany klientov, pretože by inak kontakt s cieľovou skupinou nedocielil alebo by bolo príliš náročné členov cieľovej skupiny motivovať k tomu, aby kontaktovali iný typ služby. Vstupuje do priestoru, ktorý často príslušníci cieľovej skupiny cítia ako svoj a sociálneho pracovníka preto môžu vnímať ako nežiadúceho votrelca. [Matoušek et. al., 2005].

Práca v teréne vyžaduje koordináciu postupov s inými organizáciami, s ktorými sa užívatelia drog zaoberajú, predovšetkým s políciou. Vyplatí sa miestne policajné oddelenie informovať o otvorení programu, o jeho zmysle, o postupoch, ktoré budú využívané, a tiež o miestach, kam budú terénni pracovníci chodiť. Terénnemu programu môže pomôcť i spolupráca s miestnymi lekárňami – v lekárňach môžu klienti dostávať informačné letáky a balíčky so sterilným zdravotníckym materiálom. Terénny sociálny pracovník sa snaží užívateľom navrhnúť riešenie problémov spojených s užívaním drogy, a to vždy len do takej úrovne, do akej je to pre klienta prijateľné. Terénna sociálna práca sa prevažne pokúša naplňovať preventívne ciele a uplatňovať stratégiu znižovania rizika, konkrétne to znamená:

- poskytovať informácie o rizikách spojených s aplikáciou drog
- poskytovať sterilné striekačky, ihly a ďalší zdravotnícky materiál, pokiaľ možno výmenou za materiál použitý
- sprostredkovanie vyšetrenia v zdravotníckom zariadení, pri ktorom je klient testovaný na prenosné ochorenia

- sprostredkovanie liečby týchto ochorení
- poskytovanie informácií o možnostiach liečby závislosti a posil'ovanie prípadne klientovej motivácie k absolvovaniu takejto liečby. [Matoušek et. al., 2005].

Pojem *Harm reduction* chápeme ako realistický prístup k užívaniu drog, deklarujúci, že spoločnosť bez nich je nereálny cieľ. Pojmom „harm reduction“ sa v zásade označujú programy, ktorých cieľom nie je prevencia samotného užívania drog, ale znižovanie a predchádzanie škodám spojených s ich užívaním. Prístup harm reduction je obzvlášť dôležitý a potrebný pre prácu v komunite, kde sa nepredpokladá výrazné zlepšenie podmienok v krátkom časovom horizonte. Častokrát sú takéto komunity marginalizované, obyčajne bez prístupu k službám, s vysokým predpokladom užívania / zneužívania či už legálnych alebo nelegálnych návykových látok. [Občianske združenie PRIMA, 2001].

Štát má užívanie drog pod kontrolou a vo väčšine prípadov sú vo väčšinu úplne zakázané. Drogy však možno užívať nelegálne v zastrčených kútoch alebo pokútne a anonymnom dave, kde sa stará každý výlučne sám o seba a takmer nik o ňom nevie viac ako ten druhý. Mladých ľudí dnes nechráňa žiadne obmedzujúce rituály. Sú ponechaní celkom na seba a na neutešené riziká, ktoré sú spojené s užívaním drog. [Schneiderová, Erb, 2003].

Harm - reduction program sa však nezaobera len ľuďmi závislým. Primárna prevencia drogových závislostí nie je špecificky zameraná na ohrozenú populáciu, ale na zlepšenie kvality života bežnej populácie.

Ide jednak o vytváranie podmienok na rozvoj záujmov predovšetkým mládeže, jednak o protidrogovú osvetu. Účinný spôsob primárnej prevencie sú školské či komunitné projekty pomoci drogovu závislým [poskytovanie šatstva alebo jedla], ktoré umožňujú deťom a mládeži vidieť drogovu závislých na vlastné oči a uvedomiť si, že ide o ťažko chorých ľudí s postupnou degradáciou osobnosti, ktorí nemôžu pre nich slúžiť ako identifikačný vzor. [Klenovský, 2006].

Sekundárna prevencia sa zameriava na ohrozenú mládež – na skupiny, ktoré sa prejavujú rizikovým správaním, pravidelným požívaním alkoholu vo veku pod 18 rokov, jeho stupňovaním do nadmerného pitia a alkoholových excesov, experimentovaním s drogami, útekmi z domu, agresívnym správaním na verejnosti, konfliktami v škole, drobnou kriminalitou. Pre sekundárnu prevenciu v tomto zmysle sú vyhradené terénne projekty zaoberajúce sa ohrozenou mládežou. Jedným z nich je program výmeny injekčných striekačiek. Vykonáva sa troma spôsobmi:

Peší streetwork kde pracovníci chodia [zvyčajne po dvojiciach] po určenej lokalite s taškami na injekčný materiál a so zbernými kontajnermi na použitý materiál. Distribuovaný materiál tvoria okrem jednorazovo použiteľných injekčných striekačiek hygienické tampóny, filtre na prečistenie rozpustenej drogy, kyselina askorbová na lepšie rozpúšťanie drogy, destilovaná voda na úpravu roztoku, obvazy, leukoplast na ošetrovanie poranení, kondómy kvôli bezpečnejšiemu sexuálnemu styku. Použitý materiál odnášajú pracovníci do spaľovne.

Mobilný streetwork sa vykonáva za pomoci auta – dodávky, špeciálne upravenej na výmenu injekčného materiálu. Dodávka jazdí v pravidelných časoch po pravidelných trasách. Prednosťou mobilného streetworku je možnosť dostať sa aj ku vzdialeným lokalitám a rozšíriť tak svoje služby na viaceré komunity drogovu závislých.

Stacionárny streetwork je poskytovanie služieb na stabilnom mieste, kde sa klienti môžu cítiť bezpečne. Najlepším riešením je vybudovať nízkoprahové kontaktné centrum. Prednosťou kontaktného centra je možnosť poskytovať aj dodatkové služby, ktorými sú osobná hygiena, ambulantné zdravotné služby, priestor pre sociálne kontakty, možnosť základnej telesnej hygieny [sprchy, sociálne zariadenia], šatstva, stravy a vitamínov. Cieľom samotnej terénnej práce s problémovými užívateľmi drog je v teoretickej i praktickej rovine:

- udržať nízky výskyt AIDS a znížiť výskyt hepatitíd B a C,
- znížiť počet úmrtí v dôsledku predávkovania,

- motivovať užívateľov drog k zmene životného štýlu smerom k abstinencii,
- učiť užívateľov zásadám bezpečnejšie užívania a zásadám bezpečného sexu,
- motivovať klientov k výmene použitého injekčného materiálu alebo jeho bezpečnej likvidácii,
- udržiavať najviac exponované miesta v čistote,
- nadväzovať dôveru a motivovať klientov ku kontaktu so službami pre užívateľov drog,
- monitoring drogovej scény, depistáž a zber dát. [Nedělníková, 2006].

Ďalšou ohrozenou cieľovou skupinou, ktorou sa terénna sociálna práca zaoberá sú bezdomovci.

Terénna práca s bezdomovcami

Bezdomovectvo je sociálny problém, ktorý postupne narastá. Vzhľadom k nárastu počtov ľudí bez domova, vzhľadom k postupnému zvyšovaniu zadlžovania osôb sa tento problém zvyšuje. Musíme sa zmieriť s tým, že bezdomovectvo tu je a bude. [Sociální práce, 2006].

Súčasný systém ekonomických vzťahov vyvoláva vznik ekonomickej a sociálnej nerovnosti v spoločnosti. Čoraz častejšie sa preto na celom svete stretávame so skupinou ľudí vyradených na jej okraj – s bezdomovcami. [Draganová et. al., 2006].

„Za bezdomovcov pokladáme občanov, ktorí sú z najrozličnejších dôvodov v momentálnej situácii bez možnosti trvalého či prechodného ubytovania, možnosti získania základných hygienických potrieb a možnosti pravidelného stravovania. Ide o ľudí, ktorí sú neprispôsobiví spoločenským normám, ľudí vracajúcich sa z výkonu trestu, alkoholikov, narkomanov, ako aj trvalo či prechodne nezamestnaných.“ [Strieženec In: Tvrdoň, Kasanova, 2004, s. 34].

Najväčším problémom týchto ľudí je, že nemajú domov. Pre bezdomovca je typický zlý zdravotný stav. Medzi najčastejšie problémy, s ktorými sa bezdomovec stretáva patria zlá strava, nedostatočná hygiena, prespávanie

na ulici, zanedbanie zdravotnej starostlivosti. Tieto problémy vedú k vzniku sociálnych chorôb [tuberkulóza, AIDS, infekčné ochorenia], postavenie na okraji spoločnosti prehlbuje depresívne sebevražedné tendencie, negatívny postoj spoločnosti k bezdomovcom vplyva na stratu sociálnych návykov a sebavedomia, chorobného strachu jednat' s úradmi, inštitúciami, neschopnosť alebo nemožnosť zamestnať sa, a to z viacerých dôvodov [strata dokladov, neexistujúca adresa bydliska, zlý zovňajšok, strata schopnosti pracovať, nedostatočné vzdelanie, záznam v registri trestov, sociálne deviácie. [Draganová et. al., 2006].

Pri vstupe do lokality pracovník ponúka svoje služby, analyzuje situáciu v mieste, zisťuje možnosti zlepšenia celkovej situácie, prepája svoje služby s ostatnými sociálnymi službami v regióne. Neformálnymi schôdzkami si buduje pozíciu človeka, o ktorého službách sa v lokalite vie. Komunikácia je zo začiatku veľmi neformálna, nemôžeme klienta nútiť, aby sa krátko po vzájomnom zoznámení zveroval so svojimi problémami. Ak sa nepodarí terénemu sociálnemu pracovníkovi vzbudiť v klientoch dôveru, nebude práca efektívna, klienti sa budú pred ním skrývať, pracovník nebude mať možnosť motivovať ich k zmene rizikového spôsobu života, čo by bol ideálny výsledok jeho práce. [Průdková, Novotný, 2008].

V prvom rade si treba uvedomiť, že človek – bezdomovec zostáva človekom a napriek mnohopočetným stratám, či už z hľadiska materiálneho, pracovného, citového alebo duchovného, ne stráca svoje ľudské práva a svoju ľudskú dôstojnosť. Na to by sa nikdy nemalo zabúdať pri kontakte s ľuďmi v núdzi – s bezdomovcami. [Draganová et. al., 2006].

Základné pravidlá, ako sa správať k bezdomovcom:

- Nikdy im nevnucovať niečo, čo sami nechcú [o čo si sami nežiadajú].
- Brať ich ako partnerov [komunikovať na báze rovného s rovným, nebrať ich ako nesvojprávnych].
- Stanoviť úplne jasné hranice pre nás aj pre nich a trvať na nich.
- Nedávať im financie za nič. Všetko má svoju cenu. Protihodnota môže byť symbolická, ale treba na nej trvať.

- Nerobiť medzi nimi rozdiely, všetci by mali mať rovnaké šance. Samozrejme treba zohľadňovať predchádzajúce skúsenosti s daným človekom.
- Pomoc deštruktívnym [nebezpečným a problémovým] prenechať odborníkovi.
- Dôverovať im a jasne dať svoju dôveru najavo.
- Angažovať ich do činností a prenášať na nich zodpovednosť.
- Zamestnať ich, dať im najavo, že niečo dokážu, že sú užitoční.
- Zastaviť sa na kus reči, sociálny kontakt im zväčša zúfalo chýba a nás stojí len chvíľku času. [Ako sa správať k bezdomovcom, 2008].

Problémy bezdomovcov sú riešiteľné jedine v rámci komplexného systému naväzujúcich sociálnych služieb. Terénny sociálny pracovník spolupracuje na riešení klientovej zákazky s mnohými ďalšími odborníkmi a s inštitúciami:

- so sociálnymi kurátormi sústredenými na oddeleniach sociálnej prevencie pri mestských úradoch a magistrátoch v rámci vybavovania sociálnych dávok, potrebných dokladov [vyžiadanie opisu rodného listu bez správneho poplatku],
- v rámci podpora pri získavaní a znovunadobudnutie pracovných schopností klienta spolupracuje pracovník s úradom práce, využíva aktivačné programy a ďalšie služby, ktoré úrad práce zaisťuje,
- terénny sociálny pracovník spolupracuje s kontaktnými centrami pre osoby bez prístrešia, kde môže byť klientovi poskytnuté základné a odborné poradenstvo,
- s nízkoprahovými dennými centrami a nocľahárňami, kde môžu byť klientovi zaistené základné potreby, ako je strava, nocľah, základná hygiena, zdravotná starostlivosť, ošatenie a môže im byť poskytnuté základné a odborné poradenstvo,
- v rámci zaistenia ubytovania pre klienta spolupracuje s organizáciami spravujúcimi azylové domy, domy a byty na pol ceste, s majiteľmi komerčných ubytovní, s ústavami sociálnej starostlivo-

sti a tiež podporuje klientov pri vyhľadávaní vlastného ubytovania. [Nedělníková, 2006].

Ľudia, ktorí stratili domov, potrebujú základné zázemie, aby sa mohli pokúsiť svoju situáciu riešiť. Kvalitné zabezpečenie základných životných potrieb je podmienkou úspešnej reintegrácie. Ľudia prichádzajúci z ulice potrebujú miesto k odpočinku, jedlo, teplo, základnú lekársku starostlivosť, ošatenie. Je jasné, že človek vyčerpaný a zanedbaný nemá veľké šance k úspešnému návratu k sebestačnosti. Budí pozornosť a pohoršenie, Nie je považovaný za dôstojného partnera pri jednaniach s úradmi a s potenciálnymi zamestnávateľmi. Je žiadúce, aby všetky služby zacielené na základné potreby boli poskytované na jednom mieste, najlepšie v rámci nízkoprahových stredísk alebo v ich bezprostrednej blízkosti. [Matoušek et al., 2005].

Pouličný časopis *Nota bene* rozpútal kampaň za ľudí bez domova. Cieľom je zviditeľniť vzrastajúcu problematiku bezdomovectva a prispieť k znižovaniu predsudkov voči bezdomovcom. Predajca nie je pasívnym objektom pomoci, ale pomáha si sám. Forma aktívnej účasti mu dodáva pocit dôstojnosti a sebavedomia, má spoločnosti čo ponúknuť a zároveň rozvíja svoje komunikačné a sociálne zručnosti, čo zvyšuje jeho šance na zaradenie do pracovného procesu. Predaj časopisu im pomáha preklenúť ťažkú životnú situáciu. Časopis poskytuje možnosť dôstojného príjmu pre ľudí, ktorí majú malú možnosť zamestnať sa, čím zároveň funguje ako prevencia kriminality. Pre mnohých predajcov je *Nota bene* spoločenstvo, kam patria a kde sa cítia byť prijatí. [Slovák, Vereš, 2007].

Postavenie subjektov v sociálnej práci

Sociálne služby zabezpečujú a ochraňujú sociálne blaho, čiže určitú úroveň kvality života všetkých občanov, ktorá je vyjadrená v oficiálnej sociálnej politike štátu. Prekročenie tejto úrovne znamená nárast klientov závislých na sociálnej pomoci, sociálnych nepokojov, kriminality, zvýšenie chorobnosti, rozšírenie rôznych druhov infekčných ochorení, čo

v konečnom dôsledku vedie k ochromeniu štátu, a tým aj k ohrozeniu tej časti občanov, ktorí sociálnu službu nepotrebujú. [Tokárová et al., 2003].

Terénny sociálny pracovník

Terénny sociálny pracovník je človek, ktorý pracuje na ulici v presne vymedzenej lokalite. Jeho úlohou je vyhľadávať a kontaktovať rizikových jedincov a skupiny v miestach a dobe, kde a kedy sa zvyčajne zdržiavajú, týmto jedincom a skupinám ponúkať sociálnu pomoc a realizovať ju. Dá sa povedať, že jeho práca je nenahraditeľná a veľmi ťažká. Terénni sociálni pracovníci sú mostom medzi klientom a rizikovým jedincom alebo skupinou, teda minoritou a úradom, ktorý zastupuje majoritu. Terénni sociálni pracovníci sú predĺženou rukou v teréne a v spoločnosti, kde špecifická skupina klientov neprijíma klasického sociálneho pracovníka, ktorý sám nemôže vykonávať sociálnu prácu, nemôže poskytnúť sociálnu pomoc a sociálne služby, pretože pre túto minoritu nie je prijateľný. Terénny sociálny pracovník áno. Je pre nich partnerom a klienti sú ochotní s ním komunikovať, riešiť, prijímať jeho rozhodnutia a spolupracovať na zmene svojej momentálnej situácie. [Beňák et al., 2002].

Terénny sociálny pracovník musí vedieť s pochopením načúvať problémom klientov, poskytnúť pomoc pri zlepšovaní ich ťažkej životnej situácii, motivovať k zodpovednosti za vlastné rozhodovanie a povzbudzovať ich. Musí vedieť, kedy je potrebné zvoliť láskavý a mierny prístup, kedy naopak nekompromisne trvať na dodržiavaní stanovených pravidiel. Mnohokrát sa samozrejme môžeme stretnúť s klientmi, ktorí chcú len prijímať.

Terénny sociálny pracovník mapuje vybranú lokalitu, poskytuje pomoc v akútnej krízovej situácii. Poskytuje pomoc pri styku s úradmi a sprostredkováva kontakt s inštitúciami. Poskytuje podporu a pomoc pri zvládaní krízových období života. Organizuje interaktívne programy, ako sú výlety, hry a besedy. Denne si vedie pracovný denník. Vypracováva písomné správy o činnosti za uplynulé obdobie a zúčastňuje sa na poradách oddelení a vzdelávacích akcií. Hneď na začiatku je potrebné počítať s faktom, že vzájomná spolupráca s terénnym sociálnym

pracovníkom nebude bezproblémová, a to vo vzťahu terénneho sociálneho pracovníka k nadriadenému, jeho požiadavkám, úlohám a požadovanej pracovnej disciplíne. Taktiež zo strany kolegov z jednotlivých úradov a inštitúcií je možné očakávať nevôľu nad faktom, že v ich rajóne sa pohybuje cudzí terénny sociálny pracovník. [Beňák et al., 2002].

Tam, kde vieme hneď od začiatku v akej lokalite bude terénny sociálny pracovník pracovať, je vhodné kolegov z odboru sociálnych vecí príslušnej inštitúcie osloviť, požiadať o spoluprácu, zoznámiť ho s náplňou práce terénneho sociálneho pracovníka a terénneho sociálneho pracovníka aj osobne predstaviť. Táto forma sa javí ako nanajvýš vhodná pre zavedenie terénneho sociálneho pracovníka do lokality.

Ďalším okruhom osôb, kde je možné očakávať problémy, sú zástupcovia samotnej rómskej komunity. Tieto obavy sa väčšinou potvrdia hneď pri práci na prvom konkrétnom prípade, kedy požiadavky klientov sú neoprávnené a terénny sociálny pracovník im to musí oznámiť. Reakcie klientov voči terénnemu sociálnemu pracovníkovi môžu byť negatívne. Preto je dobré terénneho sociálneho pracovníka na túto možnosť dopredu pripraviť. [Beňák et al., 2002].

Prácu a úlohy terénneho sociálneho pracovníka nie je možné vopred určiť, pretože sa bude odvíjať od potrieb klientov, ale podľa skúsenosti je možné stanoviť nejaké obecné pravidlá.

Terénny sociálny pracovník bude najmä:

- ponúkať služby sociálne právneho poradenstva občanom trpiacim sociálnou exklúziou,
- záujemcom poskytovať služby sociálne právneho poradenstva,
- vyjednávať s klientom podmienky pre poskytovanie ďalších služieb,
- vyjednávať s klientom spôsoby riešenia jeho problémov,
- pomáhať klientovi riešiť problémy,
- sprevádzať klienta k poskytovateľom ďalších sociálnych služieb,
- spolupracovať pri riešení problémov klientov so všetkými lokálnymi autoritami [obecný úrad, škola, lekár, farár],

- vykonávať kontinuálne terénne šetrenie o potrebách klientov v rámci lokality,
- formulovať v spolupráci s lokálnymi autoritami priority lokálnej sociálnej politiky s ohľadom na záujmy klientov,
- vyhľadávať spolupracovníkov medzi bývalými klientmi a vytvárať štruktúru dobrovoľných aktivistov,
- pripravovať klientov na zapojenie do ďalších rozvojových programov,
- spolupracovať so subjektmi realizujúcimi rozvojové programy v lokalite,
- spolupracovať s komunitnými a ďalšími pracovníkmi rozvojových programov v obci,
- zúčastňovať sa profesijných vzdelávacích programov.

Ďalej je možné vymenovať praktické problémy a činností, ktorými sa bude pravdepodobne zaoberať najviac. Typické problémy klientov vyžadujúce priamu intervenciu:

- trvalé pobyty v obci [poradenstvo pri porušení zákona zo strany obce],
- vyplácanie sociálnych dávok a ďalších platieb [predovšetkým, keď nie sú vyplácané zákonné dávky, dôchodky],
- konflikty klienta s okolím [susedmi, obcou, inou inštitúciou],
- diskriminácia, porušovanie práv klienta [poradenstvo, sprostredkovanie odbornej právnej pomoci].

Typické problémy klientov vyžadujúce dlhodobú asistenciu:

- bývanie [asistencia rodinám v nevyhovujúcich podmienkach],
- dlhy a neplatenie poplatkov [vyjednávanie s cieľom naviesť klienta na plnenie povinností, súčasné zaistenie plnenia jeho práv, pomoc s administratívou, vyjednávanie splátkových kalendárov, právne poradenstvo],

- využívanie príjmov klienta [vyjednávanie, nácvik schopnosti efektívne nakladať s financiami],
- dochádzka detí do školy [aktívne vyhľadávanie detí, vyjednávanie o náprave stavu],
- voľný čas detí a mládeže [monitoring potenciálne patologických spôsobov trávenia voľného času, vyhľadávanie možností nápravy, spolupráca s ďalšími inštitúciami],
- domáca príprava detí do školy,
- možnosti vzdelávania, uplatnenia, zamestnanosti [sprevádzať klientov, vyhľadávať možnosti, vyjednávať podmienky],
- zdravotný stav [spolupracovať s lekárom a vyjednávať možnosti nápravy],
- úžera [monitoring, vyjednávanie s klientom o spôsobe riešenia]. [Novák, 2003].

Úspech práce v teréne nepochybne závisí od kvality jednotlivých členov tímu, ktorý v teréne pracuje. Je prirodzené, že klientela, s ktorou terénni sociálni pracovníci pracujú, je do veľkej miery nedôveryčivá, podozrievavá a nadviazať s ňou kontakt na potrebnej úrovni, je preto niekedy ťažké. Pri výbere terénnych sociálnych pracovníkov musíme mať tieto skutočnosti na zreteli, hlavnými kritériami sa tak stávajú také vlastnosti sociálneho pracovníka ako

- komunikatívnosť,
- dôveryhodnosť,
- rešpekt,
- hodnovernosť,
- pochopenie pre potreby zvolenej klientely. [Bednářová, Pelech, 2003].

Náročnosť práce terénneho sociálneho pracovníka neovplyvňuje len výber z rady záujemcov, ale aj spôsob, akým záujemcov o spoluprácu získavame, čiže nábor budúcich terénnych sociálnych pracovníkov.

Nábor sa realizuje vždy dostatočne včas, aby sme mali možnosť nielen posúdiť vhodnosť uchádzačov, ale ich aj pre práce riadne pripraviť, vycvičiť. Je prirodzené, že samostatná intervencia terénneho sociálneho pracovníka do problémov cieľovej klientely nie je realizovaná živelne, ale že je riadená, kontrolovaná a pravidelne vyhodnocovaná. Sociálne služby musia vychádzať z miestnych potrieb a závažnosti problémov, ktoré je potrebné riešiť. Dôležité je urobiť monitoring, zmapovanie lokalít, ktoré sociálny pracovník bude navštevovať. Na terénneho sociálneho pracovníka, rovnako ako na akéhokoľvek iného občana, sa vzťahuje oznamovacia povinnosť, pokiaľ sa dozvie, že bol spáchaný trestný čin. V tomto prípade nemôže byť viazaný mlčanlivosťou. V praxi však k týmto prípadom našťastie nedochádza často. Pracovník by mal svojim klientom povedať na rovinu, že ak sa mu zdôverí so svojou trestnou činnosťou, bude to musieť oznámiť. [Bednářová, Pelech, 2003].

Terénna sociálna práca sa môže odohrávať na rôznych rovinách odbornosti. Na základnej úrovni môže byť pracovník schopný vcítania, efektívnej komunikácie s klientom a asertívnej komunikácie s úradmi verejnej správy, aby mohol zmierňovať konflikty a nahradzovať ich konštruktívnymi stratégiami. Terénny sociálny pracovník by mal dobre poznať sieť sociálnych služieb v regióne a vedieť špecializované služby [krízové služby, služby liečenia závislosti, občianske poradne] klientovi ponúknuť. K výbave pracovníka patria tiež základné vedomosti niektorých oblastí občianskeho, trestného a právneho práva, a tiež znalosť procesných mechanizmov. Môže vďaka tomu posúdiť, ktoré problémy je možné riešiť právnou cestou a podieľať sa na riešení v spolupráci s právnikom. Výber terénneho sociálneho pracovníka je pomerne neľahká záležitosť vzhľadom k náročnej profesii a nízkemu finančnému ohodnoteniu. Štandardné výberové konanie pre výber terénneho sociálneho pracovníka sa ukazuje ako nedostatočné, pretože by pri ňom mali byť zohľadnené aj iné faktory, ako je formálne vzdelanie. Od terénneho sociálneho pracovníka by sa nemalo čakať, že bude poskytovať špecializované a odborné poradenstvo. Jeho úlohou je základná diagnostika a po nej presmerovanie klienta na kont-

aktné miesto alebo osobu, ktorá poskytuje potrebnú službu. Výkon profesie terénneho sociálneho pracovníka závisí vo veľkej miere na schopnostiach, skúsenostiach človeka, znalosti terénu – schopnosti pohybovať sa v komunite, medzi klientmi, na komunikačných kompetenciách kultúry komunity a miestnych pomeroch všeobecne. [Beňák et al., 2002].

Terénna sociálna práca je vzhľadom k intenzívnému kontaktu s klientmi vysilujúca a môže sa preto dostaviť syndróm vyhorenia. Vedľa ohrozenia duševného zdravia existuje nebezpečenstvo profesionálnej stagnácie. Je preto vhodné umožniť profesionálnemu terénnemu pracovníkovi pravidelný kontakt s ďalšími kolegami a účasť na odborných seminároch, konferenciách. Základom spokojnosti a úspešnosti samotného terénneho sociálneho pracovníka pri vykonávaní práce je fakt, že svoju prácu robí rád. Za svoju prácu sa nehanbí a svojich klientov prijíma takých, akí sú. Musí vedieť svoje kompetencie a vedieť, aké je jeho teritórium. Musí vedieť pre akú inštitúciu pracuje a kto je jeho priamy nadriadený. Musí dodržiavať mlčanlivosť o klientoch, musí byť sám príkladom a musí vedieť povedať klientovi toto pre Vás nemôžem urobiť. V žiadnom prípade nemôže sľubovať, čo nedokáže splniť. [Beňák et al., 2002].

Kompetencie sociálneho pracovníka

„Kompetencie v sociálnej práci sú chápané ako schopnosť napĺňať požiadavky, ktoré sú kladené na profesiu sociálna práca.“ [Levická In: Oláh, Schavel, 2006: 63].

V slovenskom jazyku je potrebné rozlišovať medzi pojmami kompetentné konanie a schopnosť byť kompetentným. Kým pojem kompetentné konanie chápeme v zmysle disponovať určitými právomocami, za schopného byť kompetentným považujeme toho, kto disponuje nielen právomocami, ale aj vedomosťami, zručnosťami a schopnosťami pre výkon týchto kompetencií. Z toho vyplýva, že základným cieľom profesionálnej prípravy sociálnych pracovníkov na všetkých stupňoch a formách štúdia je získanie množstva potrebných informácií, ale rovnako tak aj príprava na zvládanie profesionálnych

kompetencií. Profesionálne kompetencie sociálneho pracovníka sa priamo viažu k výkonu jeho pracovných činností a zahŕňajú v sebe:

- rozvíjanie účinnej komunikácie predpoklad tvorí schopnosť počúvať,
- iniciovanie klienta k spolupráci, základom je schopnosť zorientovať sa v probléme a plánovať riešenia,
- podporovanie klienta a jeho vedenie k samostatnosti, jedná sa o využívanie všetkých príležitostí na posilnenie viery v to, čím klient disponuje, zodpovednosti a sebakontroly,
- zasahovanie a poskytovanie služby osobne, alebo kontrola kvality poskytovaných služieb.

Nevyhnutným predpokladom pre dosiahnutie a aj udržanie týchto kompetencií je vyvíjať aktívne úsilie o vlastný odborný rast. Pozitívny prístup ku klientovi obnáša aj podanie, či prijatie kritiky. To je najdôležitejšia úloha, na ktorú sa musí v oblasti profesionálnej kompetencie sociálna práca zamerať. [Oláh, Schavel, 2006].

Etický kódex sociálneho pracovníka

Etický kódex je súhrnom noriem, ktoré slúžia na usmerňovanie správania sa príslušníkov profesií, organizácií a pomáhajú im riešiť etické dilemy. Kódex objasňuje zásady a požiadavky, povinnosti a očakávania voči jedincovi, pomáha riešiť etické dilemy, prispieva k identite profesie, má prezentačnú úlohu a môže byť základom pre kárne konanie.

Najčastejšie rozlišujeme dva druhy kódexov:

- profesijný etický kódex – platný pre príslušníkov danej profesie
- etický kódex organizácie – platný pre reprezentantov rôznych profesií zastúpených v organizácii. [Tokárová et al., 2003].

Etický kódex má svojho konkrétneho autora / ov, mal by však byť platný pre všetkých reprezentantov profesie, prípadne pracovníkov organizácie. Toto však môže byť problematické, pretože predstavitelia profesií nemusia byť stotožnení s kódexom. A práve to je dôležitý poznatok. Sociálny praco-

vník sa stáva dobrým sociálnym pracovníkom a profesionálom, pokiaľ sám reflektuje na normy a zásady, ktoré mu etický kódex ponúka, snaží sa ich pochopiť, vziať do svojho vnútorného sveta a nechať sa nimi viesť pri výkone svojej profesie. Aby sme sa ako profesionáli mohli rozvíjať a skvalitňovať svoju prácu, mali by sme poznať a osvojiť si etický kódex svojej profesie. [Cangár et al., 2005].

Vzdelávanie sociálnych pracovníkov

Odborná príprava je základným predpokladom kvalitného výkonu sociálneho pracovníka. Vzdelávanie v sociálnej práci smeruje k odbornosti, ktorá oprávňuje na výkon sociálnej práce ako kvalifikovanej sociálnej činnosti. Prípravu odborníkov pre sociálnu sféru zabezpečujú stredné a vysoké školy humanitného, ekonomického a iného zamerania. Sociálna sféra si vyžaduje široký záber profesijných činností, ktoré predpokladajú odborné vzdelanie. Jednotlivé profesie, ktoré akceptuje sociálna sféra, sú v rámci systému stredoškolského alebo vysokoškolského štúdia pripravované pre prax všeobecne. Je to prirodzené, nakoľko nie je možné pripraviť absolventa pre všetky existujúce činnosti alebo špecifický druh činnosti, ktorý v praxi bude vykonávať. [Tokárová et al., 2003].

Profil absolventa vyplýva z pôsobnosti sociálnej práce, ktorá siaha od primárnych, na jednotlivca zameraných psycho-sociálnych procesov až po angažovanie sa v sociálnej politike, plánovaní a rozvoji. Štúdium sociálnej práce sa uskutočňuje formou:

- vyššieho trojročného odborného [pomaturitného] štúdia,
- vysokoškolského štúdia.

Vysokoškolské štúdium má formy:

- bakalárske štúdium s udeľovaním titulu bakalár sociálnej práce [Bc.],
- magisterského štúdia s udeľovaním titulu magister sociálnej práce [Mgr.],

- špecifickou formou rigorózneho pokračovania s udelením titulu PhDr.,
- doktorandského štúdia ako najvyššej vysokoškolskej formy s udelením vedecko-pedagogickej hodnosti PhD.. [Strieženec, 2006].

Myslíme si, že profesionálnu kompetenciu v podmienkach sociálnej práce a jeho samotného nositeľa teda sociálneho pracovníka môžeme vnímať ako:

- odbornosť [súhrn vedomostí a zručností],
- vykonávanie efektívnych činností v prospech klienta,
- spoločenský status [vnímanie profesie spoločnosťou],
- profesiový status [rovnocenné postavenie v tíme odborníkov],
- subjektívnu spokojnosť [hrdosť na svoju profesiu, vnútorná spokojnosť].

Zároveň uvažujeme aj nad tým, ako je možné zvyšovať profesionálnu kompetenciu sociálnych pracovníkov tak, aby sa stali rovnocennými členmi odborných tímov a dokázali kompetentne a čo najefektívnejšie prispieť k riešeniu sociálnych problémov klientov. K tomuto prispieva najmä oblasť dobre rozpracovaného vysokoškolského vzdelávania na všetkých troch stupňoch vzdelávania [bakalársky, magisterský, doktorandský stupeň], oblasť ďalšieho vzdelávania [nemá zatiaľ systémové usporiadanie] po ukončení vysokoškolského štúdia a to najmä formou účasti na akreditovaných vzdelávacích programoch zameraných na skvalitňovanie sociálnej práce s klientom, manažérskych zručností, iných odborných vedomostí z oblasti legislatívy, psychoterapie. V tomto prípade zohrávajú dôležitú úlohu najmä subjekty pôsobiace v sociálnej sfére. Dôležitou súčasťou je aj samovzdelávanie, faktom však zostáva, že sociálny pracovník nemusí mať dostatok odbornej literatúry a niekedy ani čas, pretože je pohltý problémami s ktorými klienti prichádzajú aj mimo rámca jeho pracovných povinností. [Oláh, Schavel, Tomka, 2008].

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, n.o. v Bratislave [ďalej len VŠZaSP sv. Alžbety] v rámci svojich koncepčných zámerov

v oblasti vzdelávania konštituovala v októbri 2007 uznesením Vedeckej a rady a ďalších zainteresovaných autorít vysokej školy Inštitút ďalšieho vzdelávania sociálnych pracovníkov, ako subjekt v organizačnej štruktúre vysokej školy, ktorý bude koncepčne, obsahovo a realizačne zabezpečovať proces ďalšieho vzdelávania sociálnych pracovníkov. Zriadenie inštitútu reagovalo na nevyhnutné požiadavky odborníkov – sociálnych pracovníkov z praxe, ktorí formulujú svoje požiadavky na odborných fórach, ale aj neformálnych stretnutiach smerom k potrebe ďalej sa vzdelávať. Zriadenie inštitútu je aj reakciou na iniciatívy Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky kreovať v najbližšom období ucelený systém ďalšieho vzdelávania sociálnych pracovníkov a odborných zamestnancov v pôsobnosti rezoru práce, sociálnych vecí a rodiny, ako aj ďalších odborných zamestnancov vykonávajúcich činnosti sociálnej práce v oblasti sociálnych služieb a subjektov sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately. [Výročná správa o činnosti a hospodárení, 2008].

Inštitút ďalšieho vzdelávania sociálnych pracovníkov pri Vysokej škole zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave, n.o. [ďalej len inštitút] je priamo riadená organizácia ako súčasť VŠZaSP sv. Alžbety. Inštitút ďalšieho vzdelávania sociálnych pracovníkov pri VŠZaSP sv. Alžbety pôsobí ako priamo riadená organizácia VŠZaSP sv. Alžbety zriadená na základe uznesenia Vedeckej rady VŠZaSP sv. Alžbety dňa 22. októbra 2007 uznesením číslo 11 a nadväzne schválením v Kolégiu rektora a Akademickom senáte VŠZaSP sv. Alžbety dňa 9. 4. 2008. Zriaďovateľom inštitútu je v zmysle štatútu VŠZaSP sv. Alžbety VŠZaSP sv. Alžbety, inštitút nemá právnu subjektivitu. Poslaním inštitútu je prispievať k rozširovaniu odborných vedomostí a zručností sociálnych pracovníkov ako aj každého, kto má záujem o akreditované certifikované vzdelávanie v oblasti sociálnej práce. Vzdelávacie aktivity realizuje vysoko kvalifikovaný odborný tím domácich a zahraničných lektorov, ktorí sú zárukou kvality a sprostredkovania originálnych praktických kompetencií potrebných pre činnosti najmä sociálnych pracovníkov. Inštitút bude zabezpečovať vzdelávanie, vedeckú výchovu a vedecký výskum ako aj praktické činnosti u sociálnych

pracovníkov prostredníctvom ďalšieho vzdelávania sociálnych pracovníkov v duchu etiky a humanizmu v intenciách poslania VŠZaSP sv. Alžbety. Inštitút je organizačnou súčasťou VŠZaSP sv. Alžbety, bez právnej subjektivity, je neziskovou organizáciou. Inštitút poskytuje študijné programy, ktoré sú akreditované Akreditačnou komisiou Ministerstva školstva Slovenskej republiky pre ďalšie vzdelávanie v študijných programoch zameraných na teóriu a prax sociálnej práce, prípadne ďalších vzdelávacích programov z oblasti zdravotníckych a sociálnych vied. [Inštitút ďalšieho vzdelávania, 2009].

Žiadny pracovník, ktorý vyštuduje príslušnú odbornú školu, nie je vzdelaný raz a navždy. Pokiaľ nechce zaostať a chce sledovať vývoj vo svojom odbore, musí sa vzdelávať celoživotne. Dôležité je získanie profesionálnej istoty a kompetencie v práci s klientom. V tejto súvislosti hovoríme o supervízii, ktorá prechádza uprostred pomáhajúcich profesií. Pracovník v pomáhajúcej profesii by sa mal počas celej svojej profesijnej kariéry pravidelne zúčastňovať supervízie, a to bez ohľadu na získané vzdelanie, absolvované výcviky, zložené skúšky. Cieľom supervízie nie je kontrola, ani len podávanie rád, informácií alebo konzultácie nad prípadom či prikazovanie, ako ďalej postupovať a aké zvoliť metódy. Supervízia je zacielená na odborný i osobný rozvoj pracovníkov a v pomáhajúcich profesiách má rozhodne svoje opodstatnenie. Okrem prevencie syndrómu vyhorenia, ktorý chápeme ako emocionálne vyčerpanie v súvislosti so stratou ideálov v pracovnej oblasti, vedie supervízia k zvyšovaniu odbornej fundovanosti a schopnosti samostatného kvalifikovaného rozhodovania o postupoch, formách a metódach práce s klientom. [Bednářová, Pelech, 2003].

Hlavným cieľom supervízie v sociálnej oblasti je dať sociálnym pracovníkom podnety k tomu, aby mohli svojich klientov naučiť ako hľadať nové cesty, perspektívy a riešenia v ich ťažkej ekonomickej a psychosociálnej situácii. [Oláh, Schavel, 2006].

Financovanie sociálnej práce

Sociálna práca predstavuje činnosť záslužnú, ale na jej prevádzkovanie je potrebné mať dostatočné finančné prostriedky. Ak sa pracovníci dali na túto činnosť dobrovoľne alebo z ušľachtilých pohnútok, musia z nikoho žiť, a k samotnému výkonu tejto práce potrebujú peniaze, minimálne na telefóny, kancelárske potreby, prenájom miestností, energiu. Ak je pozícia streetworkera alebo iného typu sociálneho či pedagogického pracovníka zriadená úradom, je to tá lepšia situácia. Dostáva pravidelne výplatu, má väčšinou k dispozícii teplú kanceláriu s telefónom a počítačom, nemusí sa starať o nákup kancelárskych potrieb, ani o upratanie kancelárie alebo iného jemu vymedzeného priestoru. Štátna správa a samospráva je jedným z najväčších, takže najdôležitejším zdrojom finančných prostriedkov. V oblasti streetworku či iného typu sociálnej práce [tiež v oblasti pedagogickej] sa dá uchádzať o dotáciu zo štátneho rozpočtu, na ministerstve práce, sociálnych vecí a rodiny, ministerstve vnútra [programy prevencie kriminality, avšak musí byť doporučené mestom], ministerstve zdravotníctva [výmenné programy], ministerstve školstva. Pri výbere rezortu je dôležité zameranie projektu, ktoré musí charakterom presne zodpovedať vypísaným podmienkam. [Bednářová, Pelech, 2003].

Od 1. januára 2004 nadobudol účinnosť zákon č. 453/2003 Z. z. o organizácii štátnej správy v oblasti sociálnych vecí, rodiny a služieb zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Zákonom č. 416/2001 Z. z. o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a vyššie územné celky sa rozšírili kompetencie obcí a vyšších územných celkov pri poskytovaní sociálnej pomoci a zriaďovaní zariadení sociálnych služieb. [Oláh, Schavel, 2006].

Sponzoring sa v našej republike ešte len rozvíja a postupne získava svoje miesto. Niektoré veľké firmy majú presne vypracovaný sponzorský systém, ktorý určuje typ projektov, ktoré firma podporuje. Výhodné je žiadať nielen peniaze, ale tiež výrobky podniku alebo jeho služby. Tieto vecné dary sa dajú spravidla získať jednoduchšie ako finančnú hotovosť. Dobrým

spôsobom získania finančných prostriedkov môže byť tiež verejná zbierka, ktorú však oficiálne musia povoliť úrady. Z hľadiska dopadu a výšky výnosu je účelné, aby mala zbierka základnú myšlienku, motto a nejaký symbol. [Bednářová, Pelech, 2003].

Verejná zbierka je zákonom vymedzená ako získavanie a zhromažďovanie dobrovoľných peňažných príspevkov od vopred neurčeného okruhu prispievateľov pre vopred stanovený verejne prospešný účel, väčšinou humanitárny alebo charitatívny, rozvoj vzdelávania, telovýchovy alebo športu, alebo ochranu kultúrnych pamiatok tradícií alebo životného prostredia. [Hladká, Konečný, 2008].

Ďalším zdrojom financovania môžu byť užívatelia služieb. Klienti čiastočne hradia neštátnej organizácii službu, ktorú im ponúka. U streetworku nie je tento spôsob financovania častý. Ak je však služba poskytnutá spolu s bývaním [azylový dom, dom na polceste, nocľaháreň], platí pravidlo, že klient časť nákladov hradí zo svojich prostriedkov.

Existuje ešte možnosť získania finančných prostriedkov, a to daňová asignácia. To znamená, že daňový poplatník sa môže rozhodnúť, že určité zákonom dané percento zo svojej dane neodvedie štátu, ale inému príjemcovi. Okruh týchto príjemcov vymedzuje štát a ide väčšinou o neštátne organizácie, ktoré sa zaoberajú sociálnou prácou. [Bednářová, Pelech, 2003].

Záver

Pomáhanie vo všeobecnej rovine môžeme chápať ako pôvodnú zložku ľudského konania, ktoré sa postupne stalo imanentnou zložkou konania spoločnosti. Fylogenéza ľudstva ukazuje, že človek na prežitie potrebuje pomoc svojej skupiny, rodiny, svojho klanu alebo kmeňa. Pomoc je preto prirodzenou a nevyhnutnou kategóriou ľudstva. [Levická et. al. , 2007].

V tejto štúdii sme poukázali na problémy osôb, ktoré sú vylúčené na okraj spoločnosti. Analyzovali sme najčastejšie príčiny vzniku nepriaznivých situácií týchto skupín, pomoc prostredníctvom terénnej sociálnej práce. Naša spoločnosť by sa mala viac zaoberať touto problema-

tikou, je potrebné vybudovať viac zariadení [krízové centrá, poradne pre bezdomovcov nízkoprahové zariadenia], ktoré by pri riešení problémov uľahčovali prácu klientom aj sociálnym pracovníkom. V budúcnosti by bolo potrebné zvýšiť počet kvalifikovaných odborníkov v sociálnej práci, ktorých je ešte stále nedostatok.

Je potrebné skvalitniť a implementovať terénnu sociálnu prácu do praxe inštitúcií poskytujúcich sociálnu pomoc. [Oláh, Schavel, 2006]. nAko v každej oblasti aj v sociálnej práci je nedostatok finančných prostriedkov, ktoré často chýbajú, a preto by pomohlo, aby štát zabezpečil viac prostriedkov na túto prácu.

Narastajúce sociálne problémy obyvateľov vyvolávajú neustálu potrebu skvalitniť niektoré činnosti sociálnej práce. Jednou z možností, ako sa podieľať na riešení týchto problémov, je naučiť sa týmto problémom predchádzať, ak sa už prezentujú, zabrániť ich ďalšiemu prehľbovaniu alebo zamedziť ich opakovaniu. [Schavel et. al., 2007].

Predpokladáme, že táto štúdia bude prínosom pre všetkých, ktorým táto téma nie je ľahostajná a prispeje k rozšíreniu poznatkov v tejto oblasti i vzhľadom k tomu, že publikácií o terénnej sociálnej práci je u nás nedostatok. [Tvrdoň, Kasanova, 2004].

V závere môžeme len konštatovať, že terénna sociálna práca a trpezlivá a každodenná práca sociálnych pracovníkov, ktorí odhaľujú sociálne problémy priamo na ulici a pomáhajú pri ich odstraňovaní, je veľkým prínosom v sociálnej práci.

Terénna sociálna práca sa v súčasnej dobe rýchlo rozvíja, možno očakávať, že sa vyplní medzery v sociálnych službách. Záleží to predovšetkým na iniciatíve ľudí, ktorí sa pracou v teréne profesionálne zaoberajú. [Klenovský, 2006].

- [1] Ako sa správať k bezdomovcom. Dostupné na internete: <http://www.notabene.sk/?ako-sa-spravat-k-bezdomovcom>.
- [2] Bednářová, Z., Pelech, L. 2003. *Slabikář sociální práce na ulici*. 1. vyd. Brno : Doplněk.
- [3] Beňák, D. et. al.. 2002. *Úvod do terénní sociální práce – sborník příspěvku k terénní sociální práci*. Brno : Drom, 2002.
- [4] Cangár, M. et. al. 2005. *Študijný text č. 3. Osobnosť sociálneho pracovníka a manažment*. Bratislava : Socia.
- [5] Draganová, H. et. al. 2006. *Sociálna starostlivosť*. Martin : Osveta.
- [6] Inštitút ďalšieho vzdelávania sociálnych pracovníkov pri Vysokej škole zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave, n. o. , 2009.
- [7] Klenovský, L. 2006. *Terénna sociálna práca*. 1. vyd. Bratislava : Občianske združenie Sociálna práca.
- [8] Končeková, E. 2005. *Drogová problematika učňovskej mládeže*. 3. vyd. Prešov : Lana.
- [9] Levická, J. et. al. 2007. *Sociálna práca I.* . Trnava : Edícia ProSocio.
- [10] Levická, J. 2006. *Na ceste za klientom: Metódy, formy a prístupy v sociálnej práci*. Trnava : Edícia ProSocio.
- [11] Návrh štandardov terénnej sociálnej práce v obci s osobitným zreteľom na prácu s vylúčenými komunitami. Fond sociálneho rozvoja, 2007. Dostupné na internete: <http://ecim.sk/studium/upload/2.1-navrh-standardov-terennej-socialnej-prace.doc>
- [12] Nedělníková, D. et. al. 2006. *Metodická příručka pro výkon terénní sociální práce*. Ostrava : Pitstopmedia.
- [13] Oláh, M., Schavel, M., Tomka, M. 2008. *Príručka pre skvalitnenie supervízie v detských domovoch*. 1. vyd. Bratislava : Asociácia vzdelávateľov v sociálnej práci.
- [14] Oláh, M. Schavel, M. 2006. *Úvod do štúdia a dejín sociálnej práce*. 1. vyd. Bratislava : Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety.
- [15] Průdková, T. Novotný, P. 2008. *Bezdomovectví*. 1. vyd. Praha : Tryton.
- [16] Schavel, M. et. al. 2007. *Sociálna prevencia*. 2. vyd. Prešov : Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, Bratislava, Ústav sociálnych vied a zdravotníctva bl. P. P. Gojdiča,
- [17] Schneiderová, S., Erb, H. 2003. *Drogy – otázky, odpovede, skúsenosti*. 1. vyd. Bratislava : Mladé letá.
- [18] Slovák, P. Vereš, M. 2007. *Metódy sociálnej práce II*. Bratislava : Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety.

-
- [19] *Sociální práce*. 2006. Časopis pro teorii, praxi a vzdělávání v sociální práci. Z odp. red. Pavel Bajer et. al.. 4/2006. Brno : Asociace vzdělavatelů v sociální práci.
- [20] Strieženec, Š. 2006. *Teória a metodológia sociálnej práce*. 1. vyd. Trnava : Tripsoft.
- [21] Tokárová, A. et. al. 2003. *Sociálna práca: Kapitoly z dejín, teórie a metodiky sociálnej práce*. 2. vyd. Prešov : Filozofická fakulta Prešovskej university.
- [22] Tvrdoň, M. Kasanova, A. 2004. *Chudoba a bezdomovstvo*. Nitra : Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva.
- [23] *Výročná správa o činnosti a hospodárení VŠ v roku 2007*, Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, n. o. Bratislava, 2008.